

Hanna Soroka-Potrzebna

Ryzyko w opinii mikroprzedsiębiorców : szansa czy zagrożenie?

Ekonomiczne Problemy Usług nr 116, 262-268

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

HANNA SOROKA-POTRZEBNA

Uniwersytet Szczeciński

RYZIKO W OPINII MIKROPRZEDSIĘBIORCÓW – SZANSA CZY ZAGROŻENIE?

Streszczenie

Ryzyko nie oznacza jedynie zagrożenia stratą, ale jest również szansą na osiągnięcie wyższego niż zakładany zysk. Przedsiębiorcy powinni zdawać sobie sprawę zarówno z tej negatywnej, jak i pozytywnej strony ryzyka, gdyż utożsamianie go jedynie z jedną z nich naraża prowadzoną działalność gospodarczą na utratę niepowtarzalnych okazji, lub narażenie jej na zbyt wysokie ryzyko. Właściwe pojmowanie ryzyka jest podstawą do dalszej jego analizy i zarządzania nim.

Artykuł odnosi się do największej grupy przedsiębiorców – mikroprzedsiębiorcy, grupa szczególnie wrażliwa na ryzyko z uwagi na wielkość prowadzonej działalności oraz to, że nawet jedna źle podjęta decyzja może spowodować konieczność zakończenia prowadzonej działalności. Do skutecznego zarządzania ryzykiem, przez tę grupę podmiotów, istotne jest dlatego właściwe rozumienie pojęcia ryzyko.

Słowa kluczowe: ryzyko, szansa, zagrożenie, mikroprzedsiębiorstwo

Wprowadzenie

W działalności każdego podmiotu gospodarczego funkcjonującego na rynku występowało, występuje i będzie występować ryzyko. Mimo że samo ryzyko nie oznacza straty, wielokrotnie właśnie z nią jest utożsamiane. Ryzyko pojmowane jest jako coś, czego należy unikać i przed czym należy zabezpieczać prowadzoną działalność gospodarczą. Zwłaszcza transakcje obciążone wysokim ryzykiem są niechętnie zawierane przez przedsiębiorców¹.

Ryzyko jednak może być szansą dla przedsiębiorcy na osiągnięcie dużego zysku i lepszego wyniku niż zakładany. Taka postawa leży w opozycji do wcześniej opisanej. Przedsiębiorca nie upatruje w ryzyku zagrożenia stratą, ale okazję do poprawy swojej sytuacji. Transakcje obciążone dużym ryzykiem z reguły wiążą się z o wiele wyższym zyskiem niż transakcje o niższym poziomie ryzyka. Oczywiście każdy przedsiębiorca, w tym również mikroprzedsiębiorca, ma indywidualne podejście do ryzyka. Odnosi się to zarówno do samego pojęcia, jak i do źródeł ryzyka, na jakie narażeni są mikroprzedsiębiorcy. Przeprowadzone badania wśród wybranej

¹ *Zarządzanie ryzykiem*, red. K. Jajuga, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 13.

losowo grupy mikroprzedsiębiorców pozwoliły pokazać ich opinię o ryzyku, a także o źródłach, które to ryzyko mogą generować.

Pojęcie ryzyka

Istnieje wiele definicji ryzyka. G.E. Rejda wymienia następujące określenia, które funkcjonują na rynku równolegle²: niepewność co do wystąpienia straty; zmienność przyszłych wyników; szansa na stratę; możliwość negatywnego odchylenia od pożądanego wyniku, który jest oczekiwany; zróżnicowanie możliwych wyników, które istnieją w danej sytuacji czy prawdopodobieństwo, że jednostka może ponieść straty.

Ryzyko w aspekcie ekonomicznym pojmowane jest jako „niebezpieczeństwo zaistnienie niekorzystnych zjawisk społeczno-ekonomicznych”³. T.T. Kaczmarek oraz M. Zarzycki definiuje je jako „możliwość niepowodzenia, a w szczególności możliwości wystąpienia zdarzeń niezależnych od działającego podmiotu, których nie może on dokładnie przewidzieć i którym nie może w pełni zapobiec, a które – przez zmniejszenie wyników użytecznych i/lub przez zwiększenie nakładów – odbierają działaniu zupełnie lub częściowo cechę skuteczności i ekonomicznej opłacalności”⁴, I. Atkins i I. Bates jako kombinację prawdopodobieństwa zaistnienia jakiegoś zdarzenia oraz jego konsekwencji,⁵ zaś J. Dudziński i R. Knap jako „możliwość zaistnienia okoliczności, w wyniku których powstaje strata lub ujemne skutki majątkowe”⁶.

K. Jajuga podaje dwie podstawowe koncepcje ryzyka, które spotykane są w naukach ekonomicznych, umownie określonych jako: negatywna koncepcja ryzyka (traktująca ryzyko jako zagrożenie, możliwość pewnej straty lub szkody, niezrealizowanie zaplanowanego celu) oraz neutralna koncepcja ryzyka (traktująca ryzyko jednocześnie jako zagrożenie i szansę, możliwość uzyskania lepszego lub gorszego rezultatu od zaplanowanego)⁷.

K. Jajuga na podstawie tych dwóch koncepcji ryzyka określa rodzaje ryzyka odnoszące się do działalności gospodarczej:

- jako zagrożenie, czyli możliwość nieosiągnięcia rezultatu, który został zamierzony przez przedsiębiorstwo do uzyskania,
- jako zagrożenie i szansa, czyli możliwość uzyskania efektu, który będzie odmienny od oczekiwanego rezultatu końcowego.

² G.E. Rejda, *Principles of Risk Management and Insurance. Eleventh Edition*, Pearson, New Jersey 2011, s. 3, 18.

³ T.H. Bednarczyk, *Instrumenty wspierania eksportu. Kredyty i ubezpieczenia*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2000, s. 48.

⁴ T.T. Kaczmarek, M. Zarzycki, *Poradnik eksportera*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Warszawa 2005, s. 171.

⁵ I. Atkins, I. Bates, *Insurance*, Global Professional Publication, London 2008, s. 6.

⁶ J. Dudziński, R. Knap, *Handel zagraniczny*, Wyd. Zachodniopomorskiej Szkoły Biznesu w Szczecinie, Szczecin 1999, s. 210.

⁷ *Zarządzanie ryzykiem...*, s. 13–14.

Każdy przedsiębiorca wybiera inną definicję z przytoczonych powyżej. Niektórzy świadomie wybierają jedną z wielu zgodnie z prowadzoną działalnością, swoją wiedzą i doświadczeniem. Inni zaś wykorzystują tę, która utarła się w ich środowisku i jest ogólnie przyjęta.

Właściwe rozumienie ryzyka, i podejście do niego, jest na tyle istotne, że determinuje postawę przedsiębiorcy względem ryzyka. W zależności od tego czy przedsiębiorca widzi w ryzyku zagrożenie, czy też szansę, może przyjąć jedną z trzech postaw⁸:

- awersję do ryzyka – występującą wówczas, gdy przedsiębiorca gotowy jest podjąć się transakcji obciążonej ryzykiem tylko wówczas, gdy spodziewa się po jej realizacji uzyskać rekompensatę w postaci premii,
- obojętność względem ryzyka – występującą wtedy, gdy ryzyko związane z zawieraną transakcją nie ma w ogóle wpływu na decyzję podejmowaną przez przedsiębiorcę o jej realizacji,
- skłonność do ryzyka – występującą wówczas, gdy przedsiębiorca podejmuje decyzję o zawarciu ryzykownej transakcji, pomimo że musi ponieść w związku z nią dodatkowe koszty.

A tym samym przedsiębiorcy mogą prowadzić działalność gospodarczą od bardzo asekuracyjnej, po bardzo ryzykowną, ryzykując niejednokrotnie swoim być lub nie być na rynku.

Źródła ryzyka

Oprócz właściwego pojmowania samego pojęcia ryzyka, istotne jest również, aby przedsiębiorcy prowadzący działalność gospodarczą we właściwy sposób identyfikowali źródła występowania ryzyka. A źródeł jest bardzo wiele, zarówno w tym bliskim, jak i w dalszym otoczeniu przedsiębiorców. Niekiedy działania lub rzeczy, z pozoru niezwiązane z przedsiębiorstwem, mają wpływ na prowadzoną przez nie działalność w sposób pośredni. Wówczas przedsiębiorcy mogą nie wziąć ich pod uwagę, przy wyliczaniu poziomu ryzyka i zarządzaniu nim.

W literaturze spotyka się wiele różnych podziałów źródeł ryzyka. Według jednego z nich ryzyko możemy podzielić na makroekonomiczne oraz mikroekonomiczne. Pierwsza grupa czynników jest niezależna od przedsiębiorstwa oraz samych przedsiębiorców – nie mają oni na nie wpływu. Czynniki mikroekonomiczne są natomiast związane z konkretnym sektorem, w którym przedsiębiorstwo prowadzi swoją działalność gospodarczą i są charakterystyczne dla danego przedsiębiorstwa.

Wśród czynników makroekonomicznych wymienić można: inflację, złą koniunkturę kraju, zmiany w sytuacji ekonomiczno-społecznej w kraju, zmiany polityki fiskalnej oraz monetarnej, niestabilny system prawny, zmiany w relacjach z zagranicą, wyższe koszty obcych źródeł finansowania i inne. Ograniczenie oddziaływania czynników makroekonomicznych na ryzyko w działalności możliwe jest tylko dzięki dokładnej analizie stanu gospodarki w kraju, sytuacji gospodarczej oraz społecznej, a ponadto stosunków kraju z zagranicą.

⁸ Ibidem.

Wśród czynników mikroekonomicznych wymienić można: wzrost konkurencji, niewłaściwe decyzje dotyczące zarządzania prowadzonym przedsiębiorstwem, zaoferowanie techniczne, zmiany struktur organizacyjnych i własnościowych w przedsiębiorstwie, niekorzystną strukturę majątku przedsiębiorstwa i wiele innych. Ograniczenie oddziaływania czynników mikroekonomicznych na ryzyko w działalności gospodarczej konkretnego przedsiębiorstwa staje się możliwe po zaciągnięciu opinii ekspertów, tworzeniu rezerw na straty wynikłe z niewłaściwych decyzji oraz korzystaniu z produktów oferowanych przez zakłady ubezpieczeń⁹.

Jednak czy wszystkie przedsiębiorstwa, a zwłaszcza mikroprzedsiębiorstwa właściwie identyfikują źródła ryzyka? Odpowiedź na to pytanie jest bardzo ważna, pozwala bowiem poznać poziom ryzyka i móc nim we właściwy sposób zarządzać.

Opinia mikroprzedsiębiorców

W Polsce funkcjonuje 1 719 187 mikroprzedsiębiorców, co stanowi około 96% wszystkich podmiotów gospodarczych działających na rynku¹⁰. Każdy z tych podmiotów jest inny, co uzależnione jest zarówno od długości funkcjonowania na rynku, branży, cech osobowości oraz wieku właściciela, jak i wielu innych czynników.

Cechą wspólną wszystkich mikroprzedsiębiorców jest to, że ich działalność gospodarcza narażona jest na ryzyko. Czy jednak wszyscy przedsiębiorcy pojmują ryzyko w taki sam sposób, a ponadto w jaki sposób postrzegają źródła tego ryzyka? Czy analizują źródła ryzyka, na które narażone jest prowadzona przez nich działalność gospodarcza? Pytania te zadano przedsiębiorcom zlokalizowanym w województwie zachodniopomorskim.

Badanie przeprowadzono przy użyciu metody CAWI (Computer-Assisted Web Interview), wśród 360 przedsiębiorców z województwa zachodniopomorskiego. Przedsiębiorcom zadano trzy pytania zamknięte, dwa jednokrotnego wyboru oraz jedno pytanie zamknięte wielokrotnego wyboru.

Pierwsze pytanie dotyczyło pojęcia ryzyka, a więc sposobu w jaki mikroprzedsiębiorcy pojmują ryzyko. Aż 60% ankietowanych przyznało, że pod pojęciem ryzyka rozumie zagrożenie, zaś 13% określiło je jako szansę dla prowadzonej działalności gospodarczej. Pozytywną informacją jest, że około jedna czwarta wszystkich badanych przedsiębiorców przyznała, że ryzyko oznacza dla nich zarówno szansę, jak i zagrożenie. A więc przyjmują neutralne określenie ryzyka, które zostało dokładnie opisane wyżej. Dokładne informacje o wynikach uzyskanych podczas badania zaprezentowano w tabeli 1.

Na podkreślenie zasługuje to, że jedna trzecia przedsiębiorców widzi w ryzyku możliwość zysku. Dzięki temu możliwe jest podejmowanie bardziej odważnych decyzji i rozwijanie prowadzonej działalności. Niestety nadal dla większości ryzyko kojarzy się tylko i wyłącznie z zagrożeniem oraz stratą. Podmioty te na pewno prowadzą działalność bardziej zachowawczą i ograniczają się do znanych oraz pewnych inwestycji.

⁹ *Finanse przedsiębiorstwa*, red. J. Szczepański, L. Szyszko, PWE, Warszawa 2007, s. 291.

¹⁰ Dane Głównego Urzędu Statystycznego z 19.11.2014 r.

Tabela 1

Ryzyko w opinii mikroprzedsiębiorców z województwa zachodniopomorskiego

Sposób pojmowania ryzyka	Procent udzielonych odpowiedzi
Jako zagrożenie	60
Jako szansa	13
Jako zagrożenie i szansa	26
Żadne z powyższych	1

Źródło: badania własne.

Które czynniki przyczyniające się do powstawania ryzyka mikroprzedsiębiorcy uznają za największe zagrożenie, a które za największą szansę? Każdemu z badanych przedsiębiorców przedstawiono pięć czynników, które mogą przyczynić się do powstawania ryzyka w ich działalności: politykę prowadzoną przez rząd polski, rynek, konkurencję, pracowników zatrudnianych w ich przedsiębiorstwie, samych przedsiębiorców z ich słabościami, brakiem doświadczenia i/lub specjalistycznej wiedzy. Wyniki ankiety zaprezentowano w tabeli 2.

Zgodnie z uzyskanymi wynikami badania, mikroprzedsiębiorcy największe źródło ryzyka prowadzonej działalności gospodarczej upatrują w konkurencyjnych przedsiębiorstwach działających na rynku. Działania konkurencji dla żadnego przedsiębiorstwa nie wiązały się z szansą, a tylko 5% mikroprzedsiębiorców uznało je za działania niemające znaczenia.

Tabela 2

Wybrane źródła ryzyka w opinii mikroprzedsiębiorców z województwa zachodniopomorskiego

Źródła ryzyka	Opinia mikroprzedsiębiorców (%)		
	Zagrożenie	Szansa	Nie ma znaczenia
Polityka rządu	87	4	9
Rynek	14	85	1
Konkurencja	95	0	5
Pracownicy	3	49	48
Przedsiębiorca	2	45	53

Źródło: badania własne.

Drugim największym źródłem ryzyka, wskazanym przez badanych przedsiębiorców, okazały się działania rządu. Zmian jakie mogą wprowadzić władze obawia się aż 87% badanych, tylko 4% mikroprzedsiębiorców widzi w nich szansę. Dostatecznie znaczący procent, bo aż 9% badanych uznało działania rządu za niemające znaczenia dla przyszłego funkcjonowania ich przedsiębiorstwa.

Sami przedsiębiorcy oraz ich pracownicy wskazywani byli przez badanych jako czynniki dające szansę przedsiębiorstwu lub niemające znaczenia. Tylko pojedynczy mikroprzedsiębiorcy, stanowiący 2–3% badanych, wskazało pracowników i ich samych za potencjalne źródło zagrożenia dla dalszego funkcjonowania przedsiębiorstwa.

Za czynnik będący największą szansą dla przedsiębiorców uznany został rynek. Aż 85% mikroprzedsiębiorców upatruje w rynku szansę w niepewnej przyszłości swojego interesu. Napawa to optymizmem, gdyż udowadnia, że przedsiębiorcy widzą potencjał na rynku, na którym działają lub widzą inne rynki, o które mogą rozszerzyć swoją działalność.

Ostatnim pytaniem zadany badanym mikroprzedsiębiorcom było to czy przed zawarciem transakcji analizują dogłębnie wskazane i inne źródła ryzyka, na które narażona jest dana transakcja? Tylko 6% badanych udzieliło odpowiedzi, że analizują źródła ryzyka przy każdej zawieranej transakcji. Aż 64% badanych odpowiedziało, że robi to rzadko, a pozostałe 36% – często. Napawający optymizmem jest fakt, że żaden przedsiębiorca, nie zaznaczył odpowiedzi nigdy. Oznacza to, że przedsiębiorcy zdają sobie sprawę z potrzeby analizy ryzyka, choć zapewne brakuje im doświadczenia i wiedzy w tym zakresie.

Podsumowanie

Badania przeprowadzone wśród mikroprzedsiębiorców pokazały, że większość podmiotów stosuje negatywną koncepcję ryzyka. Tym samym w swej działalności zapewne najczęściej stosują metodę awersji do ryzyka lub obojętności względem niego. Należy przy tym jednak zaznaczyć, że aż jedna trzecia przedsiębiorców widzi również w ryzyku pewną szansę dla prowadzonej działalności gospodarczej. I zapewne część z nich stosuje metodę skłonności do ryzyka przy podejmowanych decyzjach, dotyczących prowadzonej działalności gospodarczej.

Nie oznacza to, że firmy te powinny ryzykować ponad akceptowalny poziom, tylko dlatego że mogą uzyskać większy od spodziewanego zysk. Jest to pozytywne z uwagi na postrzeganie potencjalnych możliwości, które są nieodzowne dla rozwijania działalności o nowe produkty, nowych kontrahentów, czy nawet nowe rynki zbytu. Stanowi to również podstawę do zarządzania ryzykiem, zamiast jego unikania.

Badani przedsiębiorcy w większości potwierdzili, że to właśnie rynek i zmiany na nim zachodzące są dla nich największą szansą. Oznacza to, że zauważają zmiany zachodzące na rynku i chcą wykorzystywać je na swoją korzyść. Jednocześnie traktują konkurencję działającą na tymże rynku oraz rząd mający na niego niebagatelny wpływ, za największe źródła zagrożenia. Kwestią do dalszych badań pozostaje, czy w swej działalności planują jakieś działania mające na celu radzenie sobie z tym ryzykiem, czy też starają się go unikać.

Wyniki badań potwierdziły, że mikroprzedsiębiorcy świadomi są potrzeby zarządzania ryzykiem. Częstotliwość jego wykorzystywania sugeruje jednak, że nie do końca rozumieją jego istotę lub też nie dysponują wystarczającą wiedzą. Potrzebna jest więc edukacja skierowana do mikroprzedsiębiorców, dotycząca zarówno samego pojęcia i jego źródeł, jak i metod zarządzania nim. Działania takie powinny być podejmowane z inicjatywy instytucji wspierających przedsiębiorczość na szczeblu krajowym, ale przede wszystkim na szczeblach gminnych.

Dobrymi praktykami są szkolenia, seminaria, fora i konferencje, na których przedsiębiorcy mogą nie tylko uzyskać profesjonalną wiedzę, ale również wymienić

się doświadczeniami. Istotne jest przy tym właściwe rozreklamowanie i zachęcenie do takich wydarzeń mikroprzedsiębiorców, którzy zajęci prowadzeniem interesu, nie mają na nie czasu i nie zdają sobie wielokrotnie sprawy z ich znaczenia.

Mikroprzedsiębiorcy są niewątpliwie bardzo charakterystyczną grupą podmiotów, ale równocześnie bardzo liczną. Rozpowszechnianie wśród nich wiedzy o ryzyku i zarządzaniu nim, jest dlatego niezwykle istotne, a działań z tym związanych powinno być jak najwięcej.

Literatura

- Atkins I., Bates I., *Insurance*, Global Professional Publication, London 2008.
- Bednarczyk T.H., *Instrumenty wspierania eksportu. Kredyty i ubezpieczenia*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Dudziński J., Knap R., *Handel zagraniczny*, Wyd. Zachodniopomorskiej Szkoły Biznesu w Szczecinie, Szczecin 1999.
- Finanse przedsiębiorstwa*, red. J. Szczepański, L. Szyszko, PWE, Warszawa 2007.
- www.stat.gov.pl.
- Kaczmarek T.T., Zarzycki M., *Poradnik eksportera*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz–Warszawa 2005.
- Rejda G.E., *Principles of Risk Management and Insurance. Eleventh Edition*, Pearson, New Jersey 2011.
- www.stat.gov.pl.
- Zarządzanie ryzykiem*, red. K. Jajuga, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2007.

RISK IN OPINION OF MICROENTREPRENEURS – CHANCE OR THREAT?

Summary

The risk means not only the risk of loss, but it is also an opportunity to achieve higher profit, -than-the enterprise expected. Entrepreneurs should be aware of both, the negative and the positive side of risk. Identifying risk with only one of this sides exposes enterprise business activities on the loss of unique occasions or on the very high level of risk. Proper perception of risk is the basic ability to further analysis and management of risk.

The article refers to the largest group of entrepreneurs, which are microentrepreneurs. The group that is especially sensitive on risk due to the size of the business and the fact that even one wrong decision can cause the necessity to close the business. Therefore, for effective risk management, by this group of subjects, it is essential to have a proper understanding of the concept of the risk.

Keywords: risk, chance, threat, microenterprise

Translated by Hanna Soroka-Potrzebna